

GROÓ ISTVÁN

a Belkereskedelmi Minisztérium
Statisztikai Osztályának vezetője

A DECENTRALIZÁLÁS ELSŐ EREDMÉNYEI A BELKERESKEDELMI MINISZTERIUMBAN

A Népgazdasági Tanács 21/2/1951. N. T. sz. határozatával elrendelte, hogy a gazdasági egységek (vállalatok) adatait a Központi Statisztikai Hivatal ne közvetlenül gyűjtse be, hanem ezeket az adatokat a vállalatok a föléjük rendelt alsó- és középfokú szervek útján juttassák el a szakminisztériumhoz és azon keresztül a Statisztikai Hivatalhoz. A határozat elrendelte azt is, hogy ezek az irányító alsó- és középfokú szervek a statisztikai jelentéseket ne csupán begyűjtsék és továbbítsák, hanem a befutó adatokat úgy kell mindenütt összesíteni és kiértékelni, hogy a statisztika az alsó- és középfokon álló irányító szerveknél is operatív intézkedések alapjául szolgáljon, a vezetés és ellenőrzés eszközüvé váljék.

A Népgazdasági Tanács a népgazdaság egész területén nem egyszerre rendelte el a statisztikai munka decentralizálását. Tárcaink hat más minisztériummal együtt, az első ütemben végrehajtandó decentralizálás alá esik, melyre vonatkozólag a Központi Statisztikai Hivatal elnökének a Népgazdasági Tanácshoz kiértékelő jelentést kell tennie. Nem kell arra gondolnunk, hogy ezzel az elrendezéssel a belkereskedelem, a többi első ütembe tartozó tárccal együtt, a kísérleti terep szerepét tölti be, azt azonban megállapíthatjuk, hogy mi a decentralizálás alkalmával nélkülözük azokat a tapasztalatokat, amelyekkel a második ütembe tartozó tárca — illetve az anyaggal kapcsolatban a Központi Statisztikai Hivatal — már rendelkezni fognak.

Ezek a tapasztalatok ugyanis már most, a decentralizálási folyamat kezdetén is jelentkeznek. Ezek közé tartozik többek között az a fokozottabb megfontoltság, amellyel a szaktárca egyes nagyobb munkáigényű statisztikai munkálatok elrendelését kívánja. Már most, munkánk elején is kibukkant ugyanis az, hogy a szaktárca — egyébként helyes elvi megfontolásokból kiindulva — a múltban olyan feldolgozásokat kért a Statisztikai Hivataltól, amelyeknek eredményét ömaga megemészteni és operatív hasznosítani nem tudja. Első helyen gondolok itt az egyes kereskedelmi árucikkek forint- és mennyiségi forgalmára vonatkozó gépi összesítésekre. A Statisztikai Hivatal, kívánságunkra, ezeket az adatokat a nagykereskedelem egész területén szállító és fogyasztó szektorok szerint begyűjtötte és feldolgozta. A Hollerith-kártyák az adatok tízezreit szállították egyik csoportból a másikba és végül csak azért, hogy a hatalmas adattömeg hónapról hónapra természetlenül szaporítsa a tárca archivumát. Az adatokra valóban szükség van, de ezek begyűjtéséhez és feldolgozásá-

hoz nagyobb óvatossággal kellett volna hozzáfognunk. Először talán csak egy vagy két szakma területén kellett volna bevezetni a munkálatokat és amidőn az adatok feldolgozásának és operatív hasznosításának technikája kialakult, akkor kellett volna csak az általános cikkgazdálkodási adatszolgáltatás széles folyamát bevezetni tárcáinkhoz. Így azonban ez a folyamat elárastott bennünket és az adatok tömege alatt mozdulatlan maradt a rendező, értékelő és irányító szellem.

De az első tanulságok nemcsak az adatgyűjtés terén hangolták óvatosságra a tárca kívánalmait. Mint a statisztikai munkálatok új gazdái, gondosan mérlegeltük a beküldendő kérdőívek számát is, tüzetesebben azt, hogy mindaz a gyűjtőhely, ahova az ívek befutnak, valóban hasznosítja-e azokat? Így megteremtettük az elsődleges feldolgozó fogalmát, amely azokat a gyűjtőhelyeket öleli fel, amelyek valóban vállalati mélységig foglalkoznak az adatokkal. Teljesen felesleges ugyanis, hogy a felsőbb kiértékelő helyeket, ahol eddig a kérdőíveket ugyancsak megkapták — így például a központok felett a minisztériumi szakfőosztályokat — elárasszák a kérdőívek tömegei. Megvizsgáltuk és megállapítottuk, hogy ilyen helyeken, ahol a vállalati (bolti) adatokkal érdemi munka nem folyik, a kérdőívek csak az íróasztalok fiókjait tömik és a vállalatokat feleslegesen terhelik a kérdőívek kiállításának és továbbításának költségei. Így új rendszerünk szerint a belkereskedelmi vállalatok az eddiginél lényegesen kevesebb példányban — kevesebb beküldési helyre — adnak adatszolgáltatást. A régi rendszerrel szemben ez azt jelenti, hogy az adatszolgáltatásra kötelezett 293 belkereskedelmi vállalat, az eddigi 3264 adatszolgáltatási ív és ezek mellékletei helyett, mindössze 1842 példányt (56,4%) állít ki és küld be az adatfeldolgozó helyekre. Az eddigi rendszer szerint tehát a vállalatok havonta átlagban 15,9 példányt állítottak ki és küldtek be; az adatszolgáltatási ívek száma az új rendszerben átlagban havi 8,9 példányra csökken.

*

A fentebb vázoltak nyilván csak az első tanulságai új munkánknak. Az igazi feladatok egyre világosabban kialakulnak előttünk. Először is gondos vizsgálat tárgyává tesszük a párhuzamos adatszolgáltatásokat és igyekszünk leszoktatni az egyes közép- és felsőfokú szerveket arról, hogy minden feldolgozási ízlés szerint új formába foglaltassák az adatokat a vállalatokkal vagy központokkal. Azok az adatok ugyanis, amelyeket ilyen kisebb változtatásokkal bekérnek, gyakran teljes részletességben megtalálhatók az eddigi adatszolgáltatásokban, illetve azokból csekély következtetésekkel levezethetők. Meg kell tanítani tehát szerveinket arra, hogy jól ismerjék meglévő és bevezetett adatszolgáltatásainkat, mert ha ezekben jártasak, nem fognak minden tájékozódásukhoz újonnan csoportosított adatszolgáltatással kérni tényalapokat. Az adatszolgáltatásokat tehát — és pedig mind a rendszereseket, mind az egyszerieket — felülvizsgáljuk és a feleslegesen bekért adatszolgáltatások példáiin megmagyarázzuk a bekérőknek, hogy milyen megtakarítást érhettek volna el egy kis áttekin-téssel, vagy következtetéssel.

*

Mint minden tárcánál, nálunk is előtérbe kerül a statisztikai fegyelem kérdése. Igyekszünk mind a vállalatokat, mind az elsődleges feldolgozókat rászoktatni a kitűzött határidők pontos betartására. Jól tudjuk azonban,

hogyan csak az első lépés. A statisztikai fegyelem ugyanis nemcsak ezeket a külsőségeket, hanem inkább a szolgáltatott adatok pontosságát jelenti. Természetesen itt sem érhetünk célt egyszerű parancsokkal vagy büntetések ígérgetésével. Meg kell magyaráznunk és részletesen tudatosítanunk kell, hogy mit értünk pontosság alatt. Így pl. nem elég elrendelni, hogy a statisztikai úton jelentett munkabéreknek pontosan egyezniük kell a könyvelési adatokkal. Pontos ismertetni kell az adatszolgáltatókkal azt, hogy mik azok a feldolgozási különbségek, amelyek eddig az eltéréseket okozták; elő kell írni, hogy ha a könyvelésben pontosan a tárgyhónapokra számolják el a kifizetett különórát, akkor a statisztikai adatjelentés ne vegye alapul pl. csak a minden hó 25-ig kifizetett különórát kiadását. Ezen a vonalon még számos ilyen részleteltéréssel találkozunk, melyet ki kell tisztáznunk és az általános pontosságú utasítás mellett meg kell adnunk a megoldások világos útját is.

*

Egyik legfontosabb, bár sorrendben talán nem első feladatunk lesz a statisztikai adatszolgáltatás folyamatos és következetes összehasonlítása a könyvelési zárszámadásokkal. Az elmúlt évre vonatkozólag a legnagyobb tételekben (forgalom stb.) ezt már megcsináltuk, azonban nem nélkülözhetjük a részleteket. Már az eddigi munkánkból is megállapíthattuk, hogy a könyvelési statisztikai adatok egymástól eltérése a belkereskedelemben a múlt év egyes negyedeiben fokozatosan csökkent. Megállapítottuk azonban azt is, hogy a csökkenéseket gyakran a kontrahibák okozták, amibe természetesen nem nyugodhatunk bele. Így célul tűztük ki, hogy a negyedévi zárások után lehetőleg minden késedelem nélkül megvizsgáljuk a könyvelés zárt rendszerében született számok egyezését a statisztikai adatokkal. Ellenőrizni fogjuk itt az utólag jelentett adatmódosításokat is és reméljük, hogy belátható időn belül — legkésőbb ez év végéig — el fogjuk érni, hogy a két adatszolgáltatás csak annyiban térjen el egymástól, amennyiben azt természetük különbözősége elkerülhetetlenné teszi. Így lassan el fogjuk érni azt, amiről Lenin elvtárs szolt: „A statisztikának nem önkényes számoszlopokat kell adnia, hanem a vizsgált jelenség különféle társadalmi egyedeinek olyan számszerű megvilágítását, amely teljes mértékben megfelelt és megfelel az életnek.“